

PRÍRODA A ĽUD TERCHOVEJ

V Žilinskej kotline bola prítomnosť človeka zaznamenaná už v dobe okolo 20 tisíc rokov pred naším letopočtom. Lovci mamutov, sobov a jaskynných medveďov žili kočovným spôsobom a je pravdepodobné, že navštevovali a terajšie územie terchovského chotára, ale nezanechali nijaké stopy alebo ich do dnešného dňa nikto neobjavil.

Osídľovanie Žilinskej kotliny malo nepriamy vplyv aj na prírodu Malej Fatry. V období neolitu, asi 5 tisíc rokov pred n. l. tu sídlil ľud kanelovanej kultúry. V strednej a mladšej dobe bronzovej, asi 1500 až 1000 rokov pred n. l. sídlil tu ľud lužickej kultúry, ktorá bola súčasťou kultúr s populnicovými pohrebiskami (žiarové hroby sú známe z Gbelian a Varína), ktorý tu pestoval obilie a choval dobytok. Tento ľud pravdepodobne navštevoval aj Malú Fatru. V neskorej dobe bronzovej, asi 1000 až 700 rokov pred n. l., vznikajú hradiská, na ktorých sa sústreďovala remeselná výroba a výmenný obchod. Najstaršie a najväčšie hradisko bolo pri Žiline v Divinke na Veľkom vrchu.

V druhom storočí pred n. l. v mladšej dobe železnej, sídlil tu ľud púchovskej kultúry, ktorý od Keltov prebral dokonalé spracovanie železa, bronzu, striebra a zlata. Tento ľud vyrábala keramiky na hrnčiarskom kruhu a razil vlastne strieborné a zlaté mince. Pestoval jačmeň, proso, hrach, bôb, ľan a choval dobytok. Možno predpokladať, že na prelome letopočtu teda hory Malej Fatry sa už využívali na chov dobytka. Cez horské sedlá viedli obchodné cesty z Oravy na Považie. Ešte v 1. a 2. storočí nášho letopočtu obchodoval ľud púchovskej kultúry s rímskou ríšou. Dôkazom toho sú nálezy strieborných mincí konzulov Memmia a Servila zo začiatku 1. storočia n. l. vo Varíne. Keramiky z rozhrania nášho letopočtu našli v Dolnej Tižine. V rímskej dobe bolo drevené opevnenie nad Strečnom, ktoré chránilo dôležitý brod cez Váh.

Slovanské osídlenie Žilinskej kotliny je doložené z 5. a 6. storočia n. l. V 9. storočí tu bolo niekoľko menších slovanských osád. Slovania sa zaoberali hlavne poľnohospodárstvom, a preto možno predpokladať aj ich vplyv na Malú Fatru.

Najstarším známym dokladom o pobyte človeka v chotári Terchovej je železný hrot kopije nájdený na Medziholí, ktorý je podľa odborníkov z 9. storočia n. l.. Varín a Krasňany boli v dobe Veľkej Moravy dôležitými strediskami. Na lokalite Háj pri Krasňanoch v roku 1933 objavili 51 mohýl z 8. – 9. storočia n. l. V obci Nededza objavili veľký mohylník s hrobom slovanského veľmoža.

V 9. – 10. storočí n. l. bola Žilinská kotlina už intenzívne osídlená. Slovanské obyvateľstvo chovalo dobytok, kone, somáre, kozy, zaoberalo sa sokoliarstvom, hutníctvom, železiarstvom, kováčstvom a vyrábalo rozličné nástroje, zbrane a náradie. V horách sa v milieroch páliło drevené uhlie.

Hoci Maďari prišli do Podunajskej kotliny už roku 895, severozápadné Slovensko ostalo neobsadené až do 12. – 13. storočia. V tom čase tu vznikali chotárne spoločenstva (občiny). Po vzniku župného zriadenia v Uhorsku na začiatku 12. storočia patrila Žilina so svojim okolím do Trenčianskej župy. Osudy terchovského chotára nepriamo súvisia s dejinami Starého hradu a panstva Strečno.

Starý hrad sa pôvodne nazýval Varín alebo „Varna“, lebo v rokoch 1111 – 1113 sa v listinách spomína „castrum Varna“. Terajší názov (v maďarčine óvár) sa začal používať koncom 14. storočia, keď väčší význam nadobudol oproti ležiaci hrad Strečno. Začiatkom 15. storočia patrila Starý hrad kráľovnej Barbore, neskoršie jej dcére Alžbete, potom topoľčianskemu kapitánovi Jánovi Čapkovi a v roku 1443 spolu so Strečnom ho dostal do zálohu Pongrác z Liptovského Mikuláša. Za služby preukázané panovníkovi dostal tento veľmož do zálohu aj hrady Blatnicu (roku 1435), Vršatec a Budatín (roku 1442), Strečno a Starý hrad (roku 1443), Bytču, Ilavu, Uhrovec a časť majetkov Beckovského panstva (roku 1446) a Hričovský hrad (roku 1456). Vo vtedajšom Uhorsku sa Pongrác stal najmocnejším oligarchom.

Po usporiadaní majetkovej držby v Uhorsku Matejom Korvínom museli sa Pongrárcovci zriecť väčšiny majetkov. Zostalo im panstvo Starý hrad, ktoré kúpili aj so Strečnom za 18 tisíc zlatých.

V 16. storočí k Pongrárcovskému panstvu patrili Starý hrad, kaštieľ v Krasňanoch a Nededzi, mestečko Varín, obce Belá, Kotrčina Lúčka, Krasňany, Lysica, časť Nededze, Nezbudská Lúčka, Sňažnica, Stráže a Zástranie. V Krasňanoch, Varíne, Zástraní a Belej boli majere. V druhej polovici 16. storočia sa hlavným sídlom Pongrárcovcov stal kaštieľ v Krasňanoch. Dedičné majetky mali aj v Ondrašovej a Pribyline na Liptove. Krasňanský kaštieľ roku 1654 postihol požiar, vtedy vyhorel aj archív. Pongrárcovci venovali pozornosť hlavne poľnohospodárstvu. V horských oblastiach chovali ovce a ťažili drevo. V roku 1492 kráľ Vladislav II. Udelil Matejovi Pongrárcovi kutacie povolenie. V polovici 17. storočia mali Pongrárcovci 13 rybníkov, 4 krčmy, 10 mlynov, 4 píly a niekoľko vápeniek. Pastieri z majera v Belej často a sústavne pásli ovce a dobytok a vykrádali drevo zo susedného majetku Strečnianskeho panstva, ku ktorému terajší terchovský chotár patrili.

Hrad Strečno sa spomína prvý raz v roku 1358. Až do 16. storočia boli jeho majiteľmi striedavo Sudivoj z Ostrorogu, kráľovná Barbora a Alžbeta, Pongrác, Ján Korvín a Mikuláš Kostka. Roku 1556 sobášom Štefana Dersffyho s Annou Kostkovou získali Strečnianske panstvo Dersffyovci. Roku 1601 si majetok rozdelili ich synovia Mikuláš a František. Polovicu dostal Štefan Wesselényi, zať Mikuláša Dersffyho, druhu polovicu Mikuláš Eszterházy, zať Františka Dersffyho. Vydajom obidvoch dcér bratov Dersffyovcov sa strečnianske majetky v skutočnosti nerozdelili, ale naďalej sa spoločne obhospodarovali. Eszterházyovci vlastnili polovicu Strečnianskeho panstva (a neskoršie aj bytčianske panstvo) až do roku 1862, keď ho prenajali a roku 1868 predali Leopoldovi Popperovi.

Majetok paltína Františka Wesselényiho a jeho syna Ladislava pre účasť na sprisahaní proti panovníkovi skonfiškovali. Roku 1683 dal Leopold I. hrad Strečno zbúrať a skonfiškovaný wesselényiovský majetok daroval šľachticom nemeckého pôvodu bratom Fridrichovi a Jánovi Lövensburgovcom, ktorí si postavili kaštieľ v Tepličke. Obaja zomreli bez mužského potomka. Dedičkou Tepličského panstva v Tepličke sa stala Anna Margita Lövensburgová, ktorá sa vydala za Fridricha Windischbrätza. Ich deti Anna Mária a Jozef Windischbrätz si roku 1749 rozdelili majetok v Tepličke. V Tepličke ostal Jozef. Jeho sestra sa vydala za Karola Serényiho. Serényiovcovia si postavili kaštieľ v Gbelanoch. Gbelianske panstvo bolo v ich rukách až do roku 1812, keď prešlo do vlastníctva Nyáryovcov zo Sučian. Roku 1863 Gbelianske panstvo získali Ján a Ferdinand Zichy. Sobášom Šarloty Zichyovej s Jurajom Majláthom roku 1882 prešlo panstvo do vlastníctva Majláthovcov. Ferdinand Majláth sa roku 1926 oženil s Hubertou Szecsényiovou, s ktorou mal dve dcéry – Ferdinandu a Šarlotu. Gróf Ferdinand Majláth zomrel náhle v roku 1929 a bol pochovaný v lese na lokalite Diel severne od Gbelian. Vdova Huberta Majláthova sa r. 1935 vydala za Révaya. Dcéry Ferdinanda Majlátha – Ferdinanda a Šarlotu – si ponechali panstvo do roku 1945, keď bolo znárodnene a prešlo do vlastníctva štátu – Československej republiky.

Terajší terchovský chotár bol teda súčasťou Strečnianskeho panstva, ktoré sa neskoršie rozdelilo na Tepličské a Gbelianske.

Prvé písomné správy o Terchovej (pôvodne Kralovej) pochádzajú zo 16. storočia, z obdobia valašskej kolonizácie Slovenska. Aby sme pochopili rozsah vplyvu Valachov na prírodu, hlavne na lesy, treba sa aspoň stručne zaoberať pôvodom Valachov.

Prítomnosť Valachov v Macedónsku prvýkrát zaznamenal byzantský historik roku 976. Slovania, ktorí v tom čase už boli na Balkánskom polostrove, označovali týmto pomenovaním Talianov, Rumunov, Dalmatíncov a predovšetkým pastierov. Rumuni vznikli v druhej polovici 6. storočia na Balkánskom polostrove ako vetva Macedorumunov. Do 12. storočia obsadili územie na sever od Dunaja. V 13. storočí vznikli rumunské kniežatstva Valašsko a Moldavsko. Po tatárskom vpáde v druhej polovici 13. storočia sa Valasi rozšírili ako etnická skupina do vyludnených horských oblastí Východných Karpát, kde pôvodným obyvateľstvom boli Slovania (Ukrajinci), s vlastnou pastierskou terminológiou. Nových obyvateľov nazývali „Voloč“ a dodnes sa oblasť, odkiaľ prichádzali Valasi, v poľštine a ukrajinčine

nazýva „Vološčina“. Postupne v pastierskej terminológii došlo k zmiešaniu ukrajinských a rumunských slov.

Pohyb obyvateľstva v horských častiach Karpát v 14. – 17. storočí súvisel s politickými a hospodárskymi udalosťami v Uhorsku a okolitých štátoch. Na východnom Slovensku sa spomínajú Valasi už v 14. storočí. Prvé písomné správy o Valachoch na Orave sú z roku 1474, keď im kráľ Matej udeľuje výsady. Roku 1496 kráľ Vladislav II. potvrdzuje slobody Valachov v osade Belá v povodí Varínky.

Valasi, ktorí prichádzali na Slovensko, neboli Rumuni a nehovorili rumunským jazykom. Boli to Ukrajinci – Rusíni (Rutheni), ku ktorým sa pridávalo domáce východoslovenské obyvateľstvo a Poliaci zo severnej strany Karpát. Majiteľka Oravského panstva Katarína Zrínska, vdova po Františkovi Turzovi, píše o Valachoch na Orave „Rusíni aneb jiným jménem Valasi...“

Pri pohybe Valachov na západ v karpatských horách sa do pôvodne rumunského etnického prvku dostal ukrajinský, slovenský a poľský vplyv, ktorý potom na Slovensku nadobudol prevahu. V pastierskej terminológii od východného Slovenska po Moravské Valašsko majú prevahu slovanské slová. Rumunského pôvodu sú napríklad slová bryndza, cap, carek, čutora, fujara, kлага, grapa, koliba, merynda, redikať, plakať, rumigať, strunga, urda. Nemeckého pôvodu sú geleta a putyra, maďarského salaš, chotár, birka, baganče, tureckého borsuk a srbochorvátskeho bača. Zo slovanského (ukrajinského, slovenského, poľského) prostredia sú ostatné slová a názvy, ktoré sa používajú pri pastierskej práci, alebo ktorými pastieri pomenovali vrchy, doliny a sedlá. Sú to napríklad slová grúň, košiar, žinčica, křdel, pirta a zemepisné názvy Magura, Kýčera, Kikula, Gigula, Príslop, Priehyba, Poľana, Hoľa, Ploštiny, Úplaz, Javorina, Rusnáčka, Ošust-Úšust a podobne.

Postup Valachov z východného Slovenska na západné možno pozorovať podľa archívnych správ. Roku 1359 sa Valasi spomínajú na východnom Slovensku, v roku 1435 v Šarišskej stolici, roku 1470 na Horehroní, roku 1474 na Orave, roku 1510 na Žiwiecku v Poľsku a roku 1532 už na slovensko-moravských hraniciach.

V 16. storočí majitelia feudálnych panstiev v horských oblastiach Slovenska v snahe získať nové príjmy využívajú svoje pozemky stále intenzívnejšie. V horách klčovaním lesa získavajú pôdu na chov oviec a dobytku. Zakladajú nové majere, na ktorých hospodária vo vlastnej réžii. Zahusťujú existujúce osídlenie novými osadami a dedinami. Tým sa stupňuje aj nárok na prírodu.

Aj príchod Valachov do Trenčianskej stolice súvisel so snahou feudálnych panstiev získať nové zdroje príjmov z dovtedy neobrábaných častí majetkov. Na Strečnianskom panstve v druhej polovici 16. storočia Dersffyovci zahusťujú staré osídlenie v okolí Varínky a povolávajú Valachov. 22. apríla 1580 Mikuláš a František Dersffy uzavreli „...zmluvu o pokonání s Jirikem Mudranem a jinými tovariši jeho na ten spůsob: ponevadž on budúc dobrovolne zvolen od jiných svých tovariši a suseduv za richtára zákupného, že by sa on najprv a podle neho jiných dvanáste staval a budoval na miste jim od nás daném za Královu lúku jmenovaném na Rownej hore...“ Zakladajúca listina Terchovej je písaná v staroslovenčine a jej upravené znenie je takéto: „My Mikuláš a František Dersffy zo Szerdahelu a zo Strečna oznamujeme všetkým a každému jednému ne vedomost' dávame, kto tento list bude čítať, alebo o ňom počuje, že sme v piatok pred svätým Jurajom uzavreli túto zmluvu a dohodu s Jurkom Mudranom a jeho tovarišmi. Pretože on je dobrovoľne volený svojimi tovarišmi a susedmi za zákupného richtára, bude stavať on a vedľa neho ďalších dvanásť na mieste im pridelenom, ktoré sa nazýva za Kráľovou lúkou na Rovnej hore, tak ako je im vymerané. My im dávame slobodu tak, ako je to zvykom, to jest na dvanásť rokov od dáta tohto listu, aby boli slobodní od akýchkoľvek povinností a platieb. To im sľubujeme dodržať až do uplynutia tohto času. Oni budú slobodne vykonávať všelijaké živnosti bez akejkolvek prekážka. A ak by im niekto chcel v niečom robiť prekážku, my budeme povinní ich brániť a obhajovať tak ako iných poddaných. Po uplynutí stanoveného času budú povinní nám platiť a vykonávať všetky valašské povinnosti podobne ako v Tižine alebo iných dedinách, totiž od role päť baranov a od sto oviec päť baranov. Zákupný richtár nám bude poskytovať podobné

služby ako v iných valašských dedinách. Richtár bude mať právo variť a predávať pivo, postaviť mlyn na obilie a píly a vykonávať svoje živnosti, ako sa patrí na richtára. Počas uvedených dvanástich rokov nebude povinný nám ani nikomu inému poskytovať žiadne služby, len ak bude potrebné ísť so zbraňou, bude povinný to vykonať. Okrem toho, ak sa my presvedčíme o ich vernosti v práci a ochote, budeme im povinný vydať chotárny gruntový list a potvrdiť všetky ich slobody a iné povinnosti a tým ich upevniť a utvrdiť, ako je to zvykom. Na potvrdenie a upevnenie tohto vydávame im tento náš list, vlastnými rukami podpísaný a pečaťami potvrdený, ktorý je napísaný v Strečne v piatok pred svätým Jurajom roku Pána tisícpäťstoosemdesiat.“

Trináť valašských rodín sa usadilo na východ od Kráľovej lúky, čo je priestor medzi terajšou osadou Hlboké a stredom obce Terchová. Kráľova lúka sa v písomných správach spomína roku 1577 pri úprave hraníc medzi Starohradským a Strečnianskym panstvom takto: „Kráľova lúka ležiaca medzi potokmi Vrátna, Struháreň a tretím potokom Hlbokým“. Prvé pomenovanie osady „Kráľova“ sa čoskoro zmenilo. Roku 1588 pri obhliadke a revízii hraníc medzi obidvoma panstvami sa už uvádza názov „Kráľova čiže Terchowa“. Richtárom Terchovej bol vtedy Ján Číž. Prvý richtár, Jurko Mudran, pravdepodobne medzitým zomrel. Hranica medzi obcou Belá a Terchová viedla Hlbokým potokom.

V prvých rokoch sa obec vyvíjala veľmi pomaly. Najprv bolo treba vyklčovať lesy, postaviť domy, pílu, mlyn a hospodárske budovy. V roku 1598 žilo v obci iba 19 rodín. Ani richtárska usadlosť nebola veľká, keď ju v roku 1597 kúpil Ján Číž a stal sa zákupným richtárom (stála 30 zlatých).

Pomenovanie Kráľova a Terchová sa ešte určitý čas používalo súbežne. V listine o predaji mlyna zo 4. októbra 1597 sa dvakrát uvádza názov Kráľova a a ešte aj na začiatku 17. storočia sa používa dvojaké pomenovanie. V listine majiteľa Strečnianskeho panstva Štefana Wesselényiho z 20. februára 1600 sa píše: „Známo činíme týmto naším listom jednému každému, že na prosbu a žiadosť našich poddaných Terchovanov, ináč Kráľovčanov prepustili sme im našu lúku zvanú Kráľová, aby si ju medzi sebou rozdelili a užívali.“ V listine z 5. októbra 1613 Štefan Wesswlényi píše: „Známo činíme týmto naším listom, že prihliadajúc na starodávne služby Jána Kacinu vojvodu Terchovského dali sme mu slobodu richtárstva v tej istej dedine Terchová a k tomu dvojnásobný diel z rólí, čo jednému sedliakovi patrí.“ Tento richtár, alebo jeho potomkovia neskoršie založili osadu Kaciny, dnes Kubíková.

Prvými richtármi Terchovej teda boli Jurko Mudran, Ján Číž a Ján Kacina. Funkcia richtára bola vtedy veľmi výhodná, o čom svedčia písomné záznamy zo sporov o dedičné richtárstvo medzi ich potomkami. Od prvej polovice 17. storočia majitelia panstva postupne obmedzujú niektoré slobody, ktoré si zachovali nielen zákupní richtári, ale aj sedliaci. Napríklad richtár už nesmel predávať v obci pivo, aby nepoškodil pánsku krčmu. V listine Františka Wesselényiho z roku 1636, ktorou potvrdzuje staré práva terchovských richtárov Mikuláša a Michala Číža, potomkov Jána Číža, sa uvádza pokuta 4 zlatých za porušenie zákazu predaja piva v dedine a „...ak by sa i tretíkrát toho dopustil, aby i hrdlom prepadnul“. Hodnota richtárskeho gruntu bola vtedy 225 zlatých.

Na začiatku 17. storočia Terchová pomerne rýchlo rástla, ale už vtedy nastáva vnútri obce diferenciácia obyvateľstva. Pôvodná valašská osada sa zmenila na pastiersko-roľnícku obec a pomenovaním „valach“ sa označoval horský pastier. František Wesselényi privádza do obce nových osadníkov z Muráňa – Muráňovcov. Tým sa začala meniť aj funkcia vojvodu, ktorého pôvodne valasi slobodne volili na svojich zhromaždeniach „hromadách“ (obecných schôdzach). Povinnosťou vojvodu bolo riadiť hospodársku činnosť na horách, obhajovať záujmy obce pred vrchnosťou, sprostredkovať styk s panstvom, vyberať naturálne a peňažné dávky a odvádzať ich do Strečna. Súčasne mal určitú súdnu právomoc v obci. Po príchode nových obyvateľov, ktorí nemali pôvodne valašské výsady, strácala sa aj funkcia vojvodu. Valasi skoro splynuli s domácim obyvateľstvom, ktoré od nich prevzalo valašský spôsob hospodárstva, najmä chov oviec a spracovanie mlieka na syr, žinčicu a urdu. Aj dnes návštevníci tejto oblasti obdivujú prácu pastierov na horských salašoch.

V urbári Strečnianskeho panstva z roku 1662 sa v obci Terchová uvádza okrem richtára aj 90 mien obyvateľov. Z nich bolo 26 sedliakov, ktorí vlastnili celú usadlosť alebo jej časť. Ostatní boli želiari alebo podželiari. Z uvádzaných mien prevažujú slovenské, ukrajinské a poľské mená. Meno Jánošík sa ešte nespomína. Podľa niektorých mien sú pomenované dnešné osady na terchovských kopaniciach, ako Holúbek, Ivan, Noga, Novosad, Repáň, Krištofík, Meško, Maruna, Dávidík, Berešík, Kýčera a ďalšie. Počet obyvateľov obce bol asi 350 – 400.

V druhej polovici 17. storočia sa Terchová dostala do Tepličského panstva. Noví majitelia panstva privádzajú do obce nových obyvateľov. Podľa písomných správ sú to Valasi, ktorí sa v 16. storočí usadili na tešínsko-kysuckých vrchoch. Z ich potomkov sa pravdepodobne v druhej polovici 17. storočia prisťahovali aj rodičia Juraja Jánošíka alebo iba jeho otec. V Terchovej sa oženil s Annou Cesnekovou, ktorej rodičia sa už spomínajú v Strečnianskom urbári roku 1662. Meno Jánošík sa objavuje v Strečnianskom urbári roku 1712 v osade Jánošíkovia pri obci Zborov na Kysuciach. Pri súpise pozemkov, sedliakova a nájomcov Gbelianskeho panstva roku 1752 pre obec Terchovú sa uvádza už aj osada „Janošíkovia“. Obyvatelia osady boli želiari. V súpise sa spomína Ján Jánošík 40-ročný, Adam 35-ročný, Juraj 25-ročný, Adam u brata Michala 21-ročný a ešte dvakrát Ján, jeden 40-ročný a druhý bez udania veku. Od smrti Juraja Jánošíka odvtedy uplynulo 39 rokov. Spomínaní osadníci boli deťmi jeho dvoch mladších bratov Adama a Martina (staršieho Jána obesili v Žiline v roku 1713).

Pre Terchovú sú typické mená s príponou –ík, napríklad Krištof – Krištofík, Bereš – Berešík. Pravdepodobne aj meno Jánošík vzniklo pridaním tejto prípony k menu Januš (poľský) alebo Jánoš (maďarský). Poľský pôvod (goralský) je však pravdepodobnejší.

V 17. storočí obec naďalej rástla. V strede postavili murovaný kostol. Vznik terchovských kopanic možno klásť do rokov 1630 – 1700. V 17. storočí mnoho ľudí utekalo pred Turkami na sever do bezpečnejších severných oblastí a usadzovali sa tu na kopaniciach. Najlepšiu pôdu v dolinách a na rovinatých miestach zaberali panské majere. Vo Vrátnej doline boli dva takéto majere: Starý a Nový Dvor. Boli to dvory, kde sa v zime sústreďoval dobytok a ovce z letných salašov a kde sa uskladňovalo seno. Postavenie poddaných sa veľmi zhoršovalo. Zaberanie pôdy zemepánom spájalo sa s rastom robôt poddaných „na panskom“. Podľa tereziánskeho urbára boli v jednej poddanskej usadlosti tieto dane a povinnosti: 52 dní so záprahom, nachystanie a odvoz jednej siahly dreva, tri dni polovačky s pánom, deviatok a desiatok, spolu poplatok štátu a stolici 46 zlatých, zemepánom 212 zlatých, cirkvi, kňazovi a škole 12 zlatých, do obecnej pokladnice 8 zlatých. Okrem toho boli povinnosti dediny, na ktorých sa podieľali všetci jej obyvatelia. Poddaní nesmeli pritom chytať ryby vo Vrátnej, Struhárňanskom a Bielom potoku, lebo majiteľ panstva tam mal „zásobu veľkých pstruhov“. V horách sa nesmeli loviť zver a ani brať drevo. Horár musel každý rok dodať 24 jariabkov, 3 kunie kožky a držať cvičených sokolov na pánske polovačky.

Na konci 18. storočia mala Terchová 438 domov, 380 rodín a 2164 obyvateľov. V 19. storočí Terchovú postihla morová epidémia (následkom sucha v rokoch 1845 – 1847). Preto mnoho obyvateľov v nádeji na lepší život odchádza na Dolnú zem. V obci prakticky nebolo pracovných príležitostí. Na začiatku 20. storočia časť obyvateľstva pracuje v kameňolomoch v Hatiach a v Teplickom jarku, za Oblazcom a nad Poddolinou. Táto činnosť tiež citeľne zasiahla do prírody okolia Terchovej. V lesoch sa naďalej páli drevné uhlie a vápno. V obci bolo 7 mlynov, 2 píly na vodný pohon a 2 valchy. V roku 1910 žilo v Terchovej 3854 obyvateľov, roku 1930 mala obec 4005 obyvateľov, čo svedčí o veľmi malom prírastku v dôsledku ťažkých životných podmienok. K tomu prispelo aj veľké vysťahovalectvo do cudziny. Na kopaniciach sa naďalej hospodáril len na malých švíkoch polí, lesy a pôda vo Vrátnej doline aj za prvej republiky patrili Gbelianskemu panstvu (iba časť patrila terchovskému urbáru). V roku 1940 mala obec 4399 obyvateľov.

Počas oslobodzovacích bojov bola drevená časť obce zničená. Nová Terchová sa začala dvíhať z popola vojny po roku 1948. Na južné a západne Slovensko sa po II. svetovej vojne odsťahovalo 206 terchovských rodín. Prevažná časť z nich sa usadila v Dunajskej Lužnej pri Bratislave.

Terchová v 80-tých rokoch minulého storočia patrila k najväčším obciam v Žilinskom okrese a žilo v nej najviac starých ľudí, čo možno pripísať nielen dobrým klimatickým podmienkam ale aj lepším existenčným možnostiam. V roku 1961 žilo v Terchovej 4681 obyvateľov, v roku 1970 4203 a v roku 1980 3896.

Zdroj: Ing. Ivan Vološčuk, CSc. – Príroda a ľud Terchovej